

Umsögn Landssamtakanna Þroskahjálpar um áform um rafræna og stafræna málsmeðferð hjá sýslumönnum og dómstólum

30. júlí 2025

Landssamtökin Þroskahjálpar vinna að réttinda- og hagsmunamálum fatlaðs fólks, með sérstaka áherslu á fólk með þroskahömlun og/eða skyldar fatlanir og einhverft fólk fötluð börn og ungmenni. Samtökin byggja stefnu sína á samningi Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks, barnasáttmála SP og öðrum fjölþjóðlegum mannréttindasamningum sem íslenska ríkið hefur skuldbundið sig til að framfylgja, sem og á heimsmarkmiðum Sameinuðu þjóðanna, sem hafa það meginmarkmið **að skilja engan eftir**.

Íslenska ríkið fullgilti samning SP um réttindi fatlaðs fólks árið 2016 og skuldbatt sig þar með til að framfylgja öllum ákvæðum hans. Í stjórnarsáttmála ríkisstjórnarinnar segir að samningurinn verði lögfestur og frumvarp um lögfestingu samningsins hefur verið til meðferðar á Alþingi og þá er í gangi af hálfu ríkisins sérstök landsáætlun um innleiðingu hans.

Í samningnum er ýmis ákvæði sem hafa verulega þýðingu m.t.t. þess máls sem hér er til umsagnar.

4. gr. samningsins hefur yfirskriftina **Almennar skuldbindingar**. Þar segir:

1. Aðildarríkin skuldbinda sig til þess að efla og tryggja að fullu öll mannréttindi og grundvallarfrelsi fyrir allt fatlað fólk án mismununar af nokkru tagi á grundvelli fötlunar.

Aðildarríkin skuldbinda sig í þessu skyni til:

a) að samþykkja alla viðeigandi löggjöf og ráðstafanir á sviði stjórnsýslu og aðrar ráðstafanir til að tryggja þau réttindi sem viðurkennd eru með samningi þessum,

b) að gera allar viðeigandi ráðstafanir, þar á meðal með lagasetningu, til þess að gildandi lögum, reglum, venjum og starfsháttum, sem fela í sér mismunun gagnvart fötluðu fólki, verði breytt eða þau afnumin, ... (Feitletr Þroskahj.)

5. gr. samningsins hefur yfirskriftina **Jafnrétti og bann við mismunun** og hljóðar svo:

1. Aðildarríkin viðurkenna að allar manneskjur eru jafnar fyrir og samkvæmt lögum og eiga rétt á jafnri vernd og jöfnum ávinningi af lögum án nokkurra mismununar.

2. Aðildarríkin skulu banna hvers kyns mismunun á grundvelli fötlunar og tryggja fötluðu fólki jafna og árangursríka réttarvernd gegn mismunun af hvaða ástæðu sem er.

3. *Aðildarríkin skulu, í því skyni að efla jafnrétti og uppræta mismunun, gera allar viðeigandi ráðstafanir til að tryggja að fötluðu fólki standi viðeigandi aðlögun til boða.*

4. *Eigi ber að líta á sértækar aðgerðir, sem eru nauðsynlegar til þess að flýta fyrir eða ná fram raunverulegu jafnrétti fyrir fatlað fólk, sem mismunun í skilningi samnings þessa. (Feitletr. Þroskahj.)*

13. gr. samningsins hefur yfirskriftina **Aðgangur að réttinum** og er svohljóðandi.

1. *Aðildarríkin skulu tryggja fötluðu fólki árangursríkan aðgang að réttinum til jafns við aðra, meðal annars með aðlögun málsmeðferðar og aðlögun með tilliti til aldurs í því skyni að greiða fyrir árangursríkri þátttöku þess, beinni eða óbeinni, þar á meðal sem vitni, í allri málsmeðferð, þ.m.t. á rannsóknarstigi eða öðrum fyrri stigum máls.*

2. *Í því skyni að tryggja fötluðu fólki árangursríkan aðgang að réttinum skulu aðildarríkin efla viðeigandi þjálfun fyrir þau sem starfa á sviði réttarvörslu, þar á meðal lögreglu og starfsfólk fangelsa. (Feitletr. og undirstr. Þroskahj.)*

Landssamtökin Þroskahjálp vekja sérstaka athygli á því að stór hópur fatlaðs fólks hefur ekki aðgang að rafrænum skilríkum og getur þar af leiðandi ekki nýtt sér þá viðbótarþjónustu sem um er fjallað í þeim áformum sem hér eru til umsagnar.

Í áformunum kemur fram að lögfesta eigi varanlegar heimildir fyrir rafræna málsmeðferð og notkun fjarfundarbúnaðar til jafns við hefbundna málsmeðferð. Mikilvægt er að ekki verði horfið frá því að málsmeðferð í pappíriformi verði áfram í boði og með þeim hætti að fullt tillit sé tekið til aðstæðna þarfa og réttinda fatlaðs fólks almennt og þeirra fötluðu einstaklinga, sem hlut eiga að máli hverju sinni, sbr. m.a. skyldur ríkisins til að tryggja það samkvæmt ákvæðum samnings SP um réttindi fatlaðs fólks sem vísað er til hér að framan.

Samkvæmt nánari upplýsingum um málsefnið í áformunum kemur fram að markmiðið sé að hverfa frá úreltum pappírferlum og bjóða almenningi upp á rafræna og stafræna málsmeðferð hjá sýslumönnum og dómstólum. Þetta þarf að skýra betur m.t.t. aðstæðna og þarfa fatlaðs fólks því að eins og kemur fram hér að ofan sitja alls ekki allir við sama borð og stór hluti fatlaðs fólks fær ekki rafræn skilríki og getur þar af leiðandi ekki nýtt sér ýmsa mikilvæga þjónustu sem almenningur hefur aðgang að. Hér er um mjög alvarlega mismunun á grundvelli fötlunar að ræða sem hlutaðeigandi stjórnvöld hafa hingað til engan veginn brugðist við með viðeigandi og fullnægjandi hætti.

Með vísan til þess sem að framan er rakið leggja Landssamtökin Þroskahjálp mjög mikla áherslu á að þess verði sérstaklega vel gætt við undirbúning, gerð og framkvæmd þeirra áforma, sem hér eru til umsagnar, að taka fullt tillit til ákvæða samnings SP um réttindi fatlaðs fólks, eins og íslenska ríkinu er skylt að gera, sbr. ákvæði 4. gr. samningsins, sem vísað er til að framan og lýsa samtökin miklum vilja til virks og náins samráðs við dómsmálaráðuneytið við það mikilvæga verkefni. Samtökin vísa í því sambandi til **3. mgr. 4. gr. samnings SP um réttindi fatlaðs fólks**, sem hljóðar svo:

Við þróun og innleiðingu löggjafar og stefnu við innleiðingu samnings þessa og við annað ákvörðunartökuferli varðandi málefni fatlaðs fólks, skulu aðildarríkin hafa náið samráð við fatlað fólk og tryggja virka þátttöku þess, þar á meðal fatlaðra barna, með milligöngu samtaka sem koma fram fyrir þess hönd.

Virðingarfyllt

Unnur Helga Óttarsdóttir, formaður Þroskahjálpar
Anna Lára Steindal, framkvæmdastjóri Þroskahjálpar